

เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสมัยการปกครองแม่เกา
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

(พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2435)

โดย

นางสาวอริยา เสถียรสุต

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
แผนกวิชาภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2514

THE GOVERNORSHIP OF LIGOR
UNDER
THE OLD SYSTEM OF GOVERNMENT OF THE BANGKOK PERIOD
(A.D. 1782-1892)

Miss Areeya Sathirasuda

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Geography and History
Graduate School
Chulalongkorn University

1971

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

สมชาย งามวิจิตร

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

ดร. ปิยะกุล

ประธานกรรมการ

ดร. ไชย เกษมศรี

กรรมการ

ดร. อรุณ ทรัพย์

กรรมการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : เจ้ามืองนครศรีธรรมราชสมัยการปกครองแบบเก่า
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - พ.ศ. 2435)

ชื่อ : นางสาวอริยา เสถียรสุต

แผนกวิชา : ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา : 2514

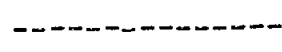
บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มุ่งที่จะศึกษาเกี่ยวกับเมืองนครศรีธรรมราชและเจ้าเมือง โดยเริ่ม
การวิจัยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์ชณะปกครองตามแบบเก่า ระยะตั้งแตร้ชกาลที่ 1 ถึง
รัชกาลที่ 5 ก่อนสมัยการปฏิรูปการปกครอง ตลอดจนเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองควย
เพื่อให้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับเมืองนครศรีธรรมราชและเจ้าเมืองในแต่ละรัชกาล โดย
เฉพาะบทบาทของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช

วิทยานิพนธ์นี้มี 7 บท บทนำกล่าวถึงความเป็นมาของปัญหาการค้นคว้า ความ
มุ่งหมายของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย และวิธีค้นคว้า บทที่สองกล่าวโดยยอถึงลักษณะ
โดยทั่วไปของเมืองนครศรีธรรมราช ประวัติความเป็นมาตั้งแต่เริ่มแรกและบรรดาเจ้า-
เมืองนครศรีธรรมราชในแต่ละสมัย เพื่อเป็นการวางพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเมืองนครศรี-
ธรรมราช บทที่สามกล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราช สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัย
กรุงธนบุรี เมืองนคร ๆ ไค่เลื่อนฐานะเป็นเมืองประเทศราช แต่ในรัชกาลที่ 1 แห่ง
กรุงรัตนโกสินทร์ถูกลดฐานะให้เป็นเมืองชั้นเอกดั้งเดิม เจ้าเมืองนคร ๆ เป็นผู้ดูแล
ปกครองหัวเมืองทางใต้เป็นส่วนนใหญ่ บทที่สี่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางเมือง
นคร ๆ ในสมัยรัชกาลที่สอง ประกอบควยเรื่องราวภายในและภายนอกประเทศ เน้นถึง
เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อย) ซึ่งมีชื่อเสียงในการปกครองบรรดาหัวเมืองทางใต้
และคานการต่างประเทศ เหตุการณ์สำคัญ คือ การปราบเมืองไทรบุรีใน พ.ศ. 2364

และความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษ สงครามอังกฤษและพม่า ตลอดจนเรื่องเมือง
 ไทรบุรี เป็นส่วนหนึ่งที่ชักจูงให้อังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้องกับไทย และส่งทูตเข้ามาเจรจากับไทย
 ในเวลาต่อมา บทที่ 5 ต่อเนื่องกับเหตุการณ์ในบทที่สี่ คือ การเจรจากับอังกฤษในรัชกาล
 ที่ 3 เจ้าพระยานคร ๗ (น้อย) มีบทบาทในการเจรจากับเฮนรี เบอร์นี และเป็นผู้ทำสนธิ
 สัญญาเบื้องต้น การปราบกบฏพวกเจ้าพระยาไทรบุรีครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ใน พ.ศ.
 2373 และ พ.ศ. 2380 แสดงถึงความพยายามของเมืองนคร ๗ ที่จะควบคุมบรรดาหัว
 เมืองมลายูไว้ในอำนาจของไทย ในเวลาเดียวกันก็กล่าวถึงการแข่งขันระหว่างเมือง
 นครศรีธรรมราช และเมืองสงขลาซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อการปกครองบรรดาหัวเมือง
 ทางใต้ บทที่ 6 เมื่อเมืองนคร ๗ เปลี่ยนเจ้าเมืองเป็นเจ้าพระยานคร ๗ (น้อยกลาง)
 ปัญหาเรื่องเมืองไทรบุรียุติลงชั่วคราว แต่มีปัญหาเรื่องเมืองกลันตันและสงครามเมือง
 ปะหัง เหตุการณ์ในรัชกาลที่ 4 ไม่มีอะไรเด่นนัก บทที่ 7 ซึ่งเป็นบทสุดท้าย กล่าวถึง
 สภาพเมืองนครศรีธรรมราชก่อนและหลังการปฏิรูปการปกครอง ตลอดจนผลของการปฏิรูป
 การปกครอง พระยานคร ๗ (หนูพยอม) เจ้าเมืองนคร ๗ คนสุดท้ายในสมัยการปกครอง
 แบบเก่า เป็นเจ้าเมืองอยู่ไม่นาน ถูกเรียกตัวให้เข้ามารับราชการในกรุงเทพฯ ต่อมา
 เมื่อเริ่มการปฏิรูปการปกครองเพื่อให้การปกครองมีประสิทธิภาพ และรัดกุมขึ้นกว่าเดิม
 พระวิจิตรวรสาส์นได้รับแต่งตั้งให้เป็นข้าหลวงพิเศษตรวจราชการ และเลื่อนเป็นข้าหลวง
 เทศาภิบาลปกครองมณฑลนครศรีธรรมราช เมืองนครศรีธรรมราชได้รับการปรับปรุงใน
 ด้านการปกครอง เศรษฐกิจ และการศาล ตำแหน่งเจ้าเมืองมีความสำคัญลดน้อยลงกว่า
 เดิม แต่เมืองนคร ๗ เจริญก้าวหน้าขึ้นเมื่อเทียบกับสมัยที่มีการปกครองแบบเก่า ในตอน
 ท้ายเป็นการสรุปผลของการวิจัยซึ่งแบ่งออกเป็นข้อ ๆ เกี่ยวกับ ด้านการปกครอง การ
 ต่างประเทศ ตำแหน่งเจ้าเมือง ความเห็นของผู้เขียน เกี่ยวกับการแตกแยกและแข่งขันกัน
 ระหว่างเมืองนคร ๗ และเมืองสงขลา พร้อมทั้งเสนอแนะสำหรับผู้สนใจบทบาทเจ้าพระ-
 ยานคร ๗ (น้อย) ในด้านการต่างประเทศ ถ้าหากสามารถหาเอกสารชิ้นต้นและชั้นรอง
 จากภาษาต่างประเทศมาประกอบการค้นคว้า อาจเป็นการวิจัยที่น่าสนใจอย่างมากได้
 เรื่องหนึ่ง

THESIS TITLE : The Governorship of Ligor Under the
Old System of Government of the
Bangkok Period. (A.D. 1782-1892)

NAME : Miss Areeya Sathirasuda.

DEPARTMENT : Geography and History.

ACADEMIC YEAR : 1971.

ABSTRACT

This research is an attempt to make a detailed study of Nakhon Sritammarat (known to foreigners as Ligor) and its governors from the beginning of the Bangkok Period to the reforms in the reign of King Chulalongkorn. This thesis is divided into 7 chapters. The introductory chapter is a survey of the problem, the aims, the scope and the method of research of this thesis. The second chapter deals with the general background of Nakhon Sritammarat and its history in each period. The third chapter presents Nakhon Sritammarat at the end of the Ahyudaya Period and during the Thonburi Period. In the reign of King Rama I, Nakhon Sritammarat, raised a vassal state by King Taksin, was reduced to a first class province. The fourth chapter is concerned with internal and external events, namely, the Thai occupation of Kedah in 1821 and the relationship between England and Thailand. It is noted that the situation in Kedah and the Anglo-Burmese War were instrumental in arousing the interest of England in sending envoys to

Thailand! Chapter V is related to chapter IV and describes the negotiations between Thailand and England. Chao Phrya Nakhon Sritammarat (Noi) participated in the negotiations with Henry Burney and signed the Preliminary Treaty in 1825. When the relatives of the Sultan of Kedah revolted against Thailand in 1830 and 1837, Chao Phrya Nakhon Sritammarat took part in pacifying these two revolutions. His attempt to extend his control over the Malay Tributary States is shown. The rivalry, jealousy and resentment between Nakhon Sritammarat and Songkla led to the lack of cooperation between these two main provincial centres over the Southern areas. The sixth chapter introduced the new governor, Chao Phrya Nakhon Sritammarat (Noi Klang), the dispute in Kedah and the war in Pahang. The last chapter is about Nakhon Sritammarat before and after the reforms. Phrya Nakhon Sritammarat (Nhu Prom) was summoned to Bangkok and Pra Vichitrvarasat was appointed ^{special-} inspector ~~(general)~~ and later resident commissioner in Monthol Nakhon Sritammarat. The administration, economy and judiciary of this province were greatly improved during the time of the Thesaphibal system of provincial administration. The thesis concludes with the writer's point of view about the administration, the foreign affairs, the governorship of Nakhon Sritammarat and the lack of cooperation and rivalry between Songkla and Nakhon Sritammarat. The writer suggests that the ^{detailed} study ~~(in details)~~ of the role of Chao Phrya Nakhon (Noi) in foreign affairs, if ~~(more Euro-~~ ^{in other European languages} ~~pean languages)~~ primary and secondary sources ^{could be found,} would ^{more} be significant and interesting. ^{and utilized}

คำขอบคุณ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จเป็นรูปเล่มขึ้นมาด้วยความกรุณาของ ศาสตราจารย์
ม.ร.ว. แสงโสม เกษมศรี อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย ซึ่งเป็นผู้ชี้แจงและเสนอแนะ
หัวข้อวิทยานิพนธ์นี้ ท่านได้เสนอเรื่องเจ้าเมืองนคร ฯ สมัยเสนาบดีจตุสดมภ์ ทอมาได้
เปลี่ยนใหม่เพื่อให้เหมาะสมยิ่งขึ้นว่า เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสมัยการปกครองแบบเก่า
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ในระหว่างที่ข้าพเจ้าทำการวิจัยและค้นคว้า ท่านได้กรุณาแก้ไข
และตรวจทานโดยเฉพาะในด้านการใช้ภาษาตลอดจนขอปลื้ยก้อย่างต่าง ๆ เพื่อให้วิทยานิพนธ์
นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิลาสว่าง ศ
นพรัตน์ อาจารย์ประจำแผนกวิชาภูมิ-ประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดร. เตช
บุญนาค อาจารย์พิเศษสอนชั้นปริญญาโท ได้กรุณาให้คำแนะนำและแก้ไขบทความภาษาไทย
และอังกฤษ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทั้งสองไว้ ณ ที่นี้ด้วย

อนึ่ง ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ และกองจดหมายเหตุ ซึ่งให้ความ
สะดวกในการค้นคว้าเอกสาร และหนังสือต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการแผนที่ประกอบ

	หน้า
1. แผนที่หัวเมืองมลายูในปี พ.ศ. 2367	82
2. แผนที่ภาคใต้ ตั้งแต่เมืองนครศรีธรรมราช 2530	156

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการภาพและเอกสารประกอบ

	หน้า
1. แผนผังแสดงถึงเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชสมัยการปกครองแบบเก่า แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.....	27
2. รูปภาพเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี (หนูพร้อม ณ นคร).....	130
3. ตัวอย่างเอกสารรายงานการปกครอง เมืองนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง ร.ศ. 115 จากพระวิจิตรวรสาส์น และ กรมการเมืองนคร ฯ.....	140-141
4. รูปภาพพระยาสุขมณีนันท์ ชาหลวงเทศาภิบาล มณฑลนครศรีธรรมราช	155

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....

คำขอบคุณ.....

รายการแผนที่และภาพประกอบ.....

จ
ช
ฉ
ญ-ฎ

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา - ความมุ่งหมายของการวิจัย - ขอบเขตการวิจัย
- วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 2

ประวัติเมืองนครศรีธรรมราชและตำแหน่งเจ้าเมือง

อาณาเขต - ลักษณะภูมิประเทศ - ประวัติเมืองนครศรีธรรมราชสมัยศรีวิชัย
- สมัยสุโขทัย - สมัยกรุงศรีอยุธยา - สมัยกรุงธนบุรี - สมัยรัตนโกสินทร์ - ลักษณะ
การปกครองของไทยสมัยสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ - เจ้าเมือง
นครศรีธรรมราช - ประเพณีการแต่งตั้งเจ้าเมืองนคร ฯ - เจ้าเมืองนคร ฯ สมัยกรุง-
ศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์

บทที่ 3

เมืองนครศรีธรรมราชและเจ้าเมืองในสมัยรัชกาลที่ 1

เหตุการณ์ก่อนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา - สมัยกรุงธนบุรี - เมืองนคร ฯ มีฐานะเทียบเท่ากับประเทศราช - พระประวัติพระเจ้าานครศรีธรรมราช - สำเนากฎแต่งตั้งพระเจ้านครศรีธรรมราช - รัชกาลที่ 1 เสด็จราชย์ ปี พ.ศ. 2325 - เมืองนครศรีธรรมราชถูกลดลงเป็นเมืองชั้นเอก - เจ้าพัฒนาไกรยงแต่งตั้งเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช - อำนาจและหน้าที่ของเจ้านคร ฯ (พัฒนา) - พมายกทัพมาโจมตีในปี พ.ศ. 2328 - รบพม่าทางใต้ - ปรากฏหัวเมืองมลายู กัดันตัน ตรังกานู และปัตตานี - เมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลา - การปราบกบฏพวกแขก - เรื่องเมืองไทรบุรี - ตั้งพระยาไทรบุรี - ประวัติเจ้าพระยานคร ฯ (พัฒนา)

บทที่ 4

เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชและการติดต่อกับต่างประเทศ

ในรัชกาลที่ 2

สงครามกับพม่าปี พ.ศ. 2352 - เมืองไทรบุรี - แต่งตั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (นอย) - อำนาจหน้าที่ของเจ้านคร ฯ (นอย) ตามสำเนากฎแต่งตั้ง - ประวัติของเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (นอย) - ทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช - เจ้าพระยาไทรบุรีเป็นอริกับพระยาอภัยนุราช รายนุกา - กัดันตันวิวาทกับตรังกานู - ย้ายเมืองกัดันตันมาขึ้นกับเมืองนคร ฯ - เจ้าพระยาไทรบุรีเอาใจออกห่างจากไทยไปคบพม่า - เจ้าพระยานคร ฯ (นอย) ตีเมืองไทรบุรี ปี พ.ศ. 2364 - เจ้าพระยาไทรบุรีหนีไปอยู่นัง - ตั้งพระยาไทรบุรี (แสง) - ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอังกฤษ - ครอบพิศมากรุงเทพ ฯ ปี พ.ศ. 2365 - สงครามพม่ากับอังกฤษในปี พ.ศ. 2366

บทที่ 5

เมืองนครศรีธรรมราชสมัยรัชกาลที่ 3

ไทยติดใจกับอังกฤษ - เฮอร์นิงทูตอังกฤษมาไทยปี พ.ศ. 2368 - กรณีพิพาท
ระหว่างประและสลังอ - การติดต่อกะหว่างเจ้าพระยานคร ฯ (น้อย) กับเฮอร์นิง
- สนธิสัญญาเบ็งกนปี พ.ศ. 2368 - การเจรจาระหว่างไทยและอังกฤษในกรุงเทพฯ ฯ
- สนธิสัญญาฉบับแรกปี พ.ศ. 2369 - กฎพวกเจ้าพระยาไทรบุรีครั้งที่ 1 ปี พ.ศ.
2373 - การแตกแยกระหว่างนคร ฯ และสงขลา - กฎพวกเจ้าพระยาไทรบุรีครั้งที่
2 ปี พ.ศ. 2380 - กฎพวกแขกประกอบควยพระยาบ่างย และตบฏปะสา - เจ้า
พระยานคร ฯ (น้อย) ถึงแก่อสัญกรรมปี พ.ศ. 2382 - ผลงานของเจ้าพระยานคร ฯ
(น้อย) ในด้านต่างประเทศ การปกครองบ้านเมืองและการสงคราม

บทที่ 6

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) และ

เมืองนครศรีธรรมราชสมัยรัชกาลที่ 4

เจ้าพระยานครศรีธรรมราช (น้อยกลาง) เจ้าเมืองนคร ฯ ปี พ.ศ. 2384
- เจ้าพระยาไทรบุรีขอพระราชทานอภัยโทษ - ทางเมืองกลับคืนแตกความสามัคคี
- รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ ปี พ.ศ. 2394 - เจ้าพระยาไทรบุรีถึงแก
อสัญกรรม - เรื่องวิวาทกันระหว่างเจ้าพระยาไทรบุรีและรามัญคา - สงครามเมือง
ปะหัง - เสด็จพระราชดำเนินประพาสภาคใต้ปี พ.ศ. 2402 - เจ้าพระยานครศรี-
ธรรมราช (น้อยกลาง) ถึงแก่อสัญกรรม - พระยานครศรีธรรมราช (หนูพยอม)

เมืองนครศรีธรรมราชและการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสทางใตปี พ.ศ. 2414 -พระยานนครศรีธรรมราช (หนูพร้อม) ถูกฟ้องร้อง และถูกเรียกตัวมารับราชการ ณ กรุงเทพฯ - เริ่มการปฏิรูปการปกครอง - พระวิจิตรวรศาสตร์ ข้าหลวงตรวจการ เมืองสงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง - พระยานคร ๗ (หนูพร้อม) ขอกลับไปรับราชการ ณ เมืองนครศรีธรรมราช - การปกครองเมืองสงขลา นครศรีธรรมราช และพัทลุง - พระยาสุขุมนัยวินิตเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลประจำมณฑลนครศรีธรรมราช - สถาปนาเมืองในคานการปกครอง การศาล และการคลังในสมัยการปกครองแบบเทศาภิบาล

	หน้า
สรุปการวิจัยและขอเสนอแนะ.....	157
เอกสารต้นตอ.....	160
บรรณานุกรม.....	165
ประวัติการศึกษา.....	172